

Niilo Jurvanen

”MILLÄ OIKEUDELLA TE RIISTÄTTE MINULTA
ASUNNON”

Lappeenrannan asuntopula ja -säännöstely 1944–1945

Kandidaatintutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

20.4.2020

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Aihe, tutkimuksen rajaus ja aiempi tutkimus	1
1.2. Lähteet ja metodit	4
1.3. Tutkimuskysymykset	7
2. Rauhankriisi – Lappeenranta ja Suomi sodan jälkeen	8
2.1. Rauhaan palaamisen monet ongelmat	8
2.2. Lappeenrannan asuntopula	10
3. Huoneenvuokralautakunta	13
3.1. Huoneenvuokralautakunta asuntopulan ratkaisijana	13
3.2. Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toiminta ja käytäntö	16
4. Paikallisten kokemukset ja vuorovaikutus huoneenvuokralautakunnan kanssa	20
5. Yhteenveto	26
Lähteet	28
Liitteet	31

1. Johdanto

1.1. Aihe, tutkimuksen rajaus ja aiempi tutkimus

Tutkin kandidaatintyössäni Lappeenrannan asuntopulaa ja -säännöstelyä rauhaan paluusta 1944 vuoden 1945 loppuun. Tutkimuksen aihe liikkuu valtiotason kriisistä alaspäin kaupungin viranomaistoimintaan, ja lopulta asuntopulan tuottamiin yksilöllisiin kokemuksiin. Tärkein lähderyhmä tutkimukselleni on kaupungin huoneenvuokralautakunnan aineisto, jonka käsittelyssä käytän hyödykseni lähilukua sekä diskurssianalyttistä metodia. Jatkosodan loppua Suomi ei saanut hengähdystaukoa, vaan joutui kamppailemaan uusien ongelmien kanssa. Menetettyjen alueiden siirtolaisten, kotiutuvien sotilaiden ja evakosta palaavien ihmisten muodostama muuttovirta loi painetta kaupungeille, joilla oli jo ennestään hankaluuksia tarjota asuntoja omille asukkailleen. Kaupungit, mukaan lukien Lappeenranta, aloittivat rajoittavan asunto- ja vuokrasäännöstelyn, jotta tilanne saataisiin hallintaan. Paikallisten viranomaiselimien, huoneenvuokralautakuntien, toteuttama säännöstelytoiminta vaikutti merkittävästi kaupunkilaisten arkeen luoden jännitteitä sekä asukkaiden, että viranomaisten välille. Asuntopulan tutkimus mahdollistaa monen eri toimijatason ja näkökulman yhdistämisen toimivaksi kokonaisuudeksi, josta voidaan tutkia esimerkiksi viranomaisten ja asukkaiden välistä vuorovaikutusta, asuntopulaa lievittäviä taloustoimia tai vuokralaissuhteiden tuottamaa eripuraa. Sodanjälkeisen asuntopulan ja -säännöstelyn tutkimus on myös rauhaan palaamisen tutkimusta, jossa rauhankriisin tarjoama teoreettinen viitekehys on hyödyllinen.

Asuntopulaa on tutkimuskirjallisuudessa käsitelty paljon ja monipuolisesti, mutta tutkimukset harvoin keskittyvät yksinomaan siihen. Useimmiten asuntopula esiintyy pienenä sivujuonena suuremmissa kokonaisuuksissa, esimerkiksi rauhaan palaamisen ongelmana tai taloushistoriallisena seikkana. Vaikka asuntopulaa esiintyi koko Suomessa, sen tutkimus kohdistuu usein Helsinkiin. Tämä voidaan selittää Helsingin merkittävyydellä maan pääkaupunkina, sen väestön koolla, ja lähteiden määrällä. Asuntopulan tutkimus usein kohdistuu subjektiivisiin kokemuksiin, ja viranomaistoiminnan tutkimus jää vähemmälle. Pienellä etsinnällä kuitenkin voi löytää laajaa ja monipuolista tutkimuskirjallisuutta Suomen asuntopulasta, siihen kohdistuvasta politiikasta ja taloudesta, sekä sen vaikutuksista ihmisten arkeen.

Pyrin sijoittamaan asuntopulan rauhankriisin¹ teoreettiseen viitekehykseen, joka auttaa tutkimuksen suuntaamisessa osaksi suurempaa kokonaisuutta. Tähän soveltuu Petri Karosen ja Kerttu Tarjamon toimittama teos, *Kun sota on ohi: Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla* (2006). Se luo yhteyksiä asuntopulan ja siihen vaikuttavien tekijöiden välillä sekä auttaa hahmottamaan, mihin asuntopulaa lieventävillä toimilla oikein pyrittiin. Pyrittiinkö niillä takaisin sota edeltävään tilanteeseen, vai johonkin muuhun? Mikä on asuntopulan suhde muihin rauhaan palaamisen ongelmiin? Teos siis auttaa ohjaamaan taustalla olevia kysymyksenasetteluja ja ajatteluprosesseja. Karonen muistuttaa johdantokappaleessa, että siirtymä sodan ja rauhan välillä ei ole niin jyrkkä, kuin historialliset rajaukset antavat ymmärtää, sillä sodan aikana syntyneet ongelmat usein kärjistyivät vasta rauhaan palaamisen jälkeen.² Tarja Väyrynen avaa samassa teoksessa rauhantutkimuksen teorioita, jotka ovat tutkimukselleni tärkeitä. Hänen mukaansa rauhanpalaaminen esiintyy myös identiteetti- poliittisena ongelmana, jossa keskeistä on ”meidän” ja ”heidän” määrittely. Tämä heijastuu asuntopulassa varsinkin ortodoksisen evakkoväestön sopeuttamisessa ympäri Suomea.³

Antero Holmilan ja Simo Mikkosen teos, *Suomi sodan jälkeen* (2015), avaa asuntopulaa rauhankriisin näkökulmasta. He toteavat, että asuntopula olisi yksittäisenä ongelmana ratkaistu melko kivuttomasti, mutta taloudelliset ja poliittiset ongelmat pitkittivät sitä merkittävästi. Kansainvälisessä kontekstissa Suomen asuntopula kuitenkin selvitettiin valtiollisella tasolla nopeammin kuin muualla Euroopassa. Siihen vaikuttivat erityisesti jo välirauhan aikana asetetut pika-asutuslait⁴ ja muut taloudelliset säädökset. Holmila ja Mikkonen kuitenkin tuovat esille tärkeän lähdekriittisen huomion, että vaikka aikaisempi historiantutkimus luo sotienjälkeisestä ajasta menestystarinaa, se jättää *evakkokokemuksen* täysin syrjään. Monipuolista ja tuoretta evakkokokemuksen tutkimusta ryhdyttiin tekemään vasta kylmän sodan jälkeen, kun ”-- ei ollut enää tarpeellista ylläpitää kansallista yksituumaisuutta ja korostunutta näkökulmaa, jossa eri väestöryhmät sulautuivat yhteen kitkattomasti”.⁵

¹ Rauhankriisillä tarkoitetaan tilannetta, jossa rauhaan palaaminen tuottaa lieveilmiöitä, jotka voivat olla itse sota tuhoisampia. Näitä lieveilmiöitä ovat esimerkiksi yleinen demobilisointi, poliittisten ja taloudellisten ongelmien ratkaiseminen, yhteiskunnan rauhan turvaaminen ja veteraanien integrointi yhteiskuntaan. – Karonen, 2006, s. 12.

² Karonen, 2006, s. 12–20.

³ Väyrynen, 2006, s. 33–35.

⁴ Välirauhan aikana pyrittiin kotouttamaan noin 420 000 evakkoa sekä Neuvostoliitolle menetetyiltä alueilta, että uuden rajaseudun läheisyydestä. Suuri osa asutustoiminnasta oli maatilojen perustamista Länsi-Suomen ja Hämeen alueelle – Laitinen, 1995, s. 52–55.

⁵ Holmila & Mikkonen, 2015, s. 102–109.

Tutkimukselleni yksi tärkeimmistä teoksista on myös Antti Malisen vuonna 2014 julkaisema väitöskirja *Perheet ahtaalla: asuntopula ja siihen sopeutuminen toisen maailmansodan jälkeisessä Helsingissä 1944-1948*. Teos ottaa tarkasteluun taloudellisten kokonaisuuksien sijaan perheiden sopeutumisen ja jokapäiväisen elämän asuntopulan aikaisessa Helsingissä, ja kuvaa niitä ansiokkaasti. Tutkimuksessa keskitytään asunnonhakijoihin, heidän subjektiivisiin kokemuksiinsa, ja siihen, millä tavoin kurjuutta kuvailtiin. Malinen käsittelee samanlaisia lähteitä Helsingistä, esimerkiksi huoneenvuokralautakunnan aineistoja, jotka ovat oman tutkimukseni tärkeimpiä alkuperäislähteitä. Malisen mukaan asuntopula oli yleiseurooppalainen ilmiö, joka oli pitkäaikainen ongelma. Rakennuspolitiikan hitaus ja siirtolaisten asuttaminen pitkittivät asuntopulaa, ja tilanne koettiin ”katastrofaalisena”. Asuntopula koettiin taloudellisen rasitteen lisäksi myös sosiaalisena sekä kansanterveydellisenä ongelmana. Tilanpuute loi rasitteita ihmisten välisiin suhteisiin, esimerkiksi oman rauhan ja levon puutteen kautta.⁶

Vaikka teos kertoo pääosin Helsingistä, se avaa hyvin ja monipuolisesti asukkaiden subjektiivisia kokemuksia ja niiden tärkeimpiä tutkimusmetodeja, jotka ovat omalle tutkimukselleni hyödyllisiä. Antti Malinen on viime vuosien tuotteliain asuntopulan tutkija, ja hänen teksteiltään ei voi vältyä aihetta tutkiessa.

Hannu Ruonavaaran vuonna 1993 julkaisema väitöskirja ”*Omat kodit ja vuokrahuoneet: sosiologinen tutkimus asunnonhallinnan muodoista Suomen asutuskeskuksissa 1920–1950*” käsittelee asuntopulaa osana Suomen asuntopolitiikan historiaa. Ruonavaara ottaa Malisen yksilöllisen kokemuksen näkökulman sijasta tarkasteluun valtiotason toiminnan ja linjaukset, jotka heijastuvat huoneenvuokralautakuntien asunto- ja säännöstelytoimintana. Hänen mukaansa säännöstely ei ollut suomalaisella tai eurooppalaisella tasolla mitenkään uusi ilmiö, vaan sitä oli esimerkiksi harjoitettu jo ensimmäisen maailmansodan aikaan.⁷

Lappeenrannan historiaa, erityisesti toisen maailmansodan aikaa, on tutkittu runsaasti, ja näistä erityisen hyödyllinen teos tutkimukselleni on Jyrki Antikaisen *Lappeenrannan kaupungin historia: 1917–1966* (1988). Antikainen käsittelee Lappeenrannan historiaa taloudellisesta ja poliittisesta näkökulmasta pitkältä aikaväliltä, mikä auttaa hahmottamaan laajempia historiallisia prosesseja asuntopulan taustalla. Teoksessa on myös monipuolisesti esitelty esi-

⁶ Malinen, 2014, s. 303–308.

⁷ Ruonavaara, 1993, s. 158–159.

merkiksi kaupungin väestönmuutoksia ja siihen kohdistunutta viranomaistoimintaa. Antikaisen johtopäätös Lappeenrannan asuntopulasta on, että kaupungin asuntopulan tekijät olivat jo olemassa, mutta ne vakavoituivat vasta rauhaan palatessa.⁸

Aikarajausta perustelen sillä, että heti jatkosodan loputtua asutuskriisin koettiin olevan yksi rauhankriisin polttavimmista ongelmista. Alkuperäislähteiden runsas määrä myös mahdollistaa tarkemman kuvauksen lyhyestäkin aikarajauksesta, mikä on tutkimuksellisesti hedelmällisempää, kuin pitkän aikavälin aineiston pintaraapaisu. Tutkimuskohteeksi valitsin Lappeenrannan, sillä kyseinen kaupunki joutui rajujen pommitusten kohteeksi sotien aikana sen sotilaallisen merkityksen seurauksena – paikallinen varuskunta toimi armeijan huoltoalueena ja lentokenttää käytettiin sotilasoperaatioihin sekä jatko- että talvisodassa.⁹ Lappeenranta toimi myös logistisena pullonkaulana menetettyjen alueiden siirtolaisille ja rintamalta palaaville sotilaille. Mielenkiintoista on, että asuntopula ei ollut lyhytaikainen ongelma, vaan asunnottomien määrä jopa kaksinkertaistui tutkimuksen aikarajausta seuraavina vuosina 1946–1947. Vuonna 1950 Lappeenrannassa oli maan toiseksi huonoin asuntotilanne hakijoihin ja vapaisiin asuntoihin suhteutettuna.¹⁰ Onko oman tutkimukseni aikarajauksessa havaittavissa tekijöitä, jotka olisivat voineet johtaa tähän tilanteeseen?

1.2. Lähteet ja metodit

Tutkimuksen alkuperäislähteinä käytän Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan monipuolista aineistoa, kaupungin viranomaisten vuosikertomuksia, sekä muita ilmiöstä kertovia asiakirjoja. Alkuperäislähteiden laajuus mahdollistaa asuntopulan ja sen kokemusten monipuolisen käsittelyn, jossa eri lähdetyypit tukevat toisiaan.

Tutkimukseni pääasiallisin alkuperäislähde on Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan aineisto, joka on saatavilla Lappeenrannan kaupunginarkistossa. Aineiston suurin ja tutkimukselleni merkittävin lähderyhmä on huoneenvuokralautakunnan istuntoasiakirjat. Niissä käsitellään lappeenrantalaisten asuntosäännöstelyyn liittyviä asioita, esimerkiksi hakemuksia laadukkaampaan asuntoon, tai valituksia joko asumistilanteesta tai alivuokralaisesta. Jokai-

⁸ Antikainen, 1988, s. 330–339.

⁹ Laivue Etelä-Karjala, Halinen P., Liuskallio, M., Metso, P., & Pajunen, J. 2015, s. 5–6 & Immonen, 1992, s. 324.

¹⁰ Antikainen, 1988, s. 330–331.

seen hakemukseen sisältyy säännönmukaisesti hakijan kirjeenvaihto huoneenvuokralautakunnan kanssa, viranomaisten istuntokäsittely, sekä lopulta lautakunnan päätös perusteluineen. Istuntoasiakirjoissa löytyy myös tapauskohtaisesti lisäliitteitä, esimerkiksi viranomaisten asuntotarkastuksia ja asuntojen pohjapiirustuksia. Istuntoasiakirjojen lähdetyyppien ja näkökulmien moninaisuus auttaa kartoittamaan sekä huoneenvuokralautakunnan toiminnan perusteita, että asukkaiden kokemuksia asuntopulasta ja -säännöstelystä.

Aineistosta löytyy myös muuta huoneenvuokralautakunnan kirjeenvaihtoa, jossa monet asukkaat kertovat vapaamuotoisemmin omasta tilanteestaan. Niistä löytyy esimerkiksi avunpyyntöjä, ilmoitusluontoisia asioita tai suoranaisia solvauskirjeitä, joissa viranomaisia haukutaan kelvottomasta toiminnasta. Huoneenvuokralautakunta on pitänyt tarkkaa kirjaa kaikista hakijoista, heidän lukumäärästään sekä ammasteistaan, mikä auttaa huomattavasti kartoittamaan asuntotilanteen muutoksia ja hakijoiden demografiaa. Aineistoon on lisäksi kerätty myös aiheeseen liittyviä lehtiartikkeleita. Käytän tutkimuksessani myös Lappeenrannan sosiaaliviranomaisten vuosikertomuksia, joista hyödyllisiä ovat erityisesti taloudelliset sekä tilastolliset seikat.

Alkuperäislähteissä on otettava huomioon muutamia lähdekriittisiä tekijöitä, ja merkittävien niistä on diskurssin konteksti. Asuntosäännöstelyssä on selkeä kahtiajako antajan ja vastaanottajan roolien välillä, ja se vaikuttaa lähteissä käytettyyn kieleen. Asukkaiden valitus- ja muutuskirjeissä asiat voidaan kärjistää tositalannetta pahemmiksi myönteisen päätöksen toivossa. Pirjo Markkola toteaa, että ”Jos aineistossa on selkeä tendenssi, sitä ei voi lukea suoraan kuvauksena tapahtumakulusta, mutta se voi olla erityisen kiinnostava juuri siinä, miten kirjoittaja yrittää kaunistella tai liioitella tapahtumia.”¹¹ Tähän ongelmaan vastaan hyödyntämällä diskurssianalyttistä metodologiaa ja tarkastelemalla aineistoa laajalti sekä vertaamalla sitä esimerkiksi Helsingin asuntopulan kuvaukseen.

Viranomaisten toiminnassa on myös omanlaisiaan käytäntöjä ja periaatteita, jotka vaikuttavat asioiden jäsentämiseen ja käsitteellistämiseen asiakirjoissa, joten joitain asioita ei niissä huomioida lainkaan. Tämä tulee esille varsinkin hyvin huoneenvuokralautakunnan tapauskäsitteilyssä, joissa asukkaiden anelusta huolimatta vastaus on ollut usein kylmän asiallinen - inhimillisen kärsimyksen sijasta asuntosäännöstelyä käsiteltiin asuineliöiden, asuntojen hinnan,

¹¹ Markkola, 2008, s. 173.

ja niiden riittävyyden kannalta.¹² Tutkimukseni alkuperäislähteet ovat vielä yksityisyyden-
suojan sisällä, joten yksityishenkilöiden tunnistettavuutta on tutkimuksessa suojeltava.¹³ Käy-
tännössä se tarkoittaa sitä, että yksityishenkilöihin ei viitata heidän nimillään, vaan esimer-
kiksi ammattiensa perusteella.

Rauhankriisin teoreettisen viitekehyksen lisäksi käytän kvalitatiivista analyysia ja lähilukua
Lappeenrannan kaupungin viranomaisasiakirjoihin, esimerkiksi istuntoasiakirjoihin ja vuosi-
kertomuksiin. Lähiluku metodina tarkoittaa tekstien tarkkaa lukemista, jossa tarkoituksena on
tuntea teksti sekä yksityiskohdiltaan että kokonaisuudeltaan. Tekstin monipuolinen ymmärtä-
minen vaatii myös sen historiallisen merkityskontekstin selvittämistä, esimerkiksi aineiston
käyttöyhteyden tunnistamista ja tiedostamista. Induktiivisella päättelyllä luon havainnoista
yleistyksiä esimerkiksi viranomaisten toiminnasta, joita heijastan aiempaan tutkimuskirjalli-
suuteen. Lähiluvulla saavutettu lähteiden laaja ymmärtäminen auttaa löytämään niiden yh-
teyksiä sekä jaettuja ominaisuuksia.¹⁴ Lähiluvun tuottamalla tiedolla ja tutkimuskirjallisuu-
den tuella voidaan saavuttaa laaja kuva Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toimin-
nasta ja rauhankriisistä.

Lappeenrannan asukkaiden kokemusten kartoittamiseen ja tutkimiseen hyödynnän myös dis-
kurssianalyttistä metodia. Sosiaalipsykologian tutkijan, Eero Suonisen mukaan ”Diskurssi-
analyysi on kielenkäytön merkityksen tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä,
miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.”¹⁵ Jokainen toi-
mija kuvaillessaan kohdetta rakentaa, eli *konstruoi*, maailmaa uudestaan kielen kautta luo-
malla merkityksiä kuvailtavasta kohteesta¹⁶. Oletuksena on, että kohdetta voidaan kuvailla
monella eri tavoin, joten tarkastelun keskipisteessä on toimijan valinta siitä, miten kohdetta
kuvaillaan. Mitkä ovat sananvalintojen perusteet? Minkälaista sosiaalista maailmaa sillä pyri-
tään luomaan?¹⁷ Tutkin näistä lähtökohdista asukkaiden kirjevaihtoa huoneenvuokralautakun-
nan kanssa. Tavoitteena on saada tietoa siitä, millä tavoin asuntopula ja -säännöstely koettiin,
ja millä tavoin omaa mahdollista kurjuutta perusteltiin.

¹² Markkola, 2008, s. 172–174.

¹³ Frigren, 2017, s. 53–55.

¹⁴ Pöysä, 2015, s. 28–29.

¹⁵ Suoninen, 1999, s. 18–19.

¹⁶ Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 26.

¹⁷ Suoninen, 1999, s. 18–19.

1.3. Tutkimuskysymykset

Tavoitteenani on luoda kokonaiskuvaa Lappeenrannan asuntopulasta ja -säännöstelystä, siihen liittyvistä viranomaisista ja lopulta asukkaiden kokemuksista. Jokainen tutkimuskysymys koskee tutkimuksen eri tasoa ja näkökulmaa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Minkälainen oli Lappeenrannan asuntopula rauhaan paluusta vuoden 1945 loppuun?
- 2) Millä toimintavoilla ja periaatteilla Lappeenrannan huoneenvuokralautakunta toimi?
- 3) Millä tavoin Lappeenrannan asukkaat kokivat asuntopulan ja -säännöstelyn?

Ensimmäinen tutkimuskysymys koskee koko kaupunginlaajuista asuntopulaa, lähinnä talouden ja viranomaisten näkökulmasta. Kysymys on mittakaavaltaan suurin, ja se palvelee osin taustoittavaa tarkoitusta, sillä asuntopulaan syventyminen luonnollisesti vaatii sen laajemman kontekstin tuntemista. Mistä Lappeenrannan asuntopula oikein johtui? Kuinka paljon asunonhakijoita Lappeenrannassa oli? Minkälainen Lappeenrannan asuntopula oli suomalaisessa mittakaavassa? Vastaan näihin ja muihin tämänkaltaisiin kysymyksiin, samalla pyrkien luomaan yhteyksiä valtiotason ja kaupungin ongelmien välillä. Hyödynnän tämän tutkimuskysymyksen kohdalla myös rauhankriisin teoreettista viitekehystä, joka helpottaa sen käsittelemistä muiden rauhaan palaamisen ongelmien parissa.

Toinen tutkimuskysymys kiinnittää huomiota asunto- ja vuokrasäännöstelyä toteuttaviin toimielimiin. Tarkoituksena on saada tietoa huoneenvuokralautakunnan tarkoituksesta ja periaatteista, ja lopulta käytännön toiminnasta Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan näkökulmasta. Mitä asunto- ja vuokrasäännöstely käytännössä tarkoitti? Mitä muita toimia lautakunnalla oli? Millä oikeutuksella ja periaatteilla huoneenvuokralautakunta toimi? Tutkimuskysymys liikkuu teemallisesti valtiotason ja yksittäisen kokemuksen välillä, joka luo sidosteisuutta koko tutkimukselle.

Kolmas tutkimuskysymys käsittää ruohonjuuritason kokemuksia asuntopulasta ja siihen liittyvästä säännöstelystä. Minkälaisia haittoja asuntopula- ja säännöstely aiheutti Lappeenrannan asukkaille? Minkälaisia tuntemuksia ahtaasti asuminen ja pakkovuokraaminen herätti? Miten nämä ilmenivät asukkaiden vuorovaikutuksessa huoneenvuokralautakunnan kanssa?

Tähän tutkimuskysymykseen vastaaminen rakentuu pitkälti asukkaiden käymälle diskurssille lautakunnan kanssa. Aiempien tutkimuskysymysten tuottama tieto tarjoaa pohjan, joka auttaa merkittävästi diskurssin tulkinnassa ja analysoinnissa.

2. Rauhankriisi – Lappeenranta ja Suomi sodan jälkeen

2.1. Rauhaan palaamisen monet ongelmat

Asuntopulan ymmärtämiseksi on ymmärrettävä sen historiallista kontekstia, eli sodanjälkeistä Suomea. Tarkastelemalla Suomea ja sen ongelmia jatkosodan loputtua, voidaan ymmärtää tekijöitä, joilla kaikilla oli vaikutusta asuntopulan syntyyn ja sen ratkaisemisen hankaluuteen. Tarkoituksena on osoittaa, että kaupunkien asuntopula ei ollut ensimmäinen tai ainoa valtiolinen huolenaihe toisen maailmansodan jälkeen. Holmila ja Mikkonen teoksessaan muistuttavat sodanjälkeisen historian tutkimuksen asettavan ajan jälleenrakennuksen sankarimyyttiin, jossa suomalaiset selvisivät ongelmista urhokkaasti ja solidaarisesti. Näkemys sivuuttaa ongelmien vakavuuden ja niiden tuomien kokemusten painoarvon.¹⁸

Rauhankriisillä tarkoitetaan tilannetta, jossa rauhaan palaaminen tuottaa lieveilmiöitä, jotka voivat olla itse sotaa tuhoisampia. Näitä lieveilmiöitä ovat esimerkiksi yleinen demobilisointi, poliittisten ja taloudellisten ongelmien ratkaiseminen, yhteiskunnan rauhan turvaaminen ja veteraanien integrointi yhteiskuntaan.¹⁹ Asuntopula on siten olennainen osa rauhankriisiä ja nousi yhdeksi suurista rauhan palaamisen ongelmista jatkosodan loputtua. Rauhankriisi painottaa myös jatkuvuutta sodan ja rauhan välille. Rauhaan palaamisen käsittelemisessä on tärkeä muistaa taipumus tehdä jyrkkiä rajauksia sodan ja rauhan välillä. Paluu sotatilasta rauhalliseen ja ”normaaliin” tilanteeseen on pitkä, sillä sodan tuomat rasitteet usein kärjistyvät vasta rauhan alettua. Suomen tilanteessa rauhan ehdot toivat lisää rasitteita valtiontaloudelle ja poliitikalle, mikä hidasti vallitsevien ongelmien ratkaisemista.²⁰ Tavalliselle kansalaiselle rauhaan palaaminen vain toi uusia ongelmia ja haasteita arkielämään.

Yksi rauhankriisin merkittävimmistä ongelmista sodanjälkeiselle Suomelle oli talous. Sodan tuomat aineelliset vahingot, armeijan ylläpito, ja kaupan tyrehtyminen toivat Suomelle suuria taloudellisia rasitteita, joiden vakavuus huomattiin sodan loputtua. Toinen maailmansota

¹⁸ Holmila & Mikkonen, 2015, s. 15.

¹⁹ Karonen, 2006, s. 11–14.

²⁰ Karonen, 2006, s. 33–35.

maksoi Suomelle kaksi miljardia vuoden 1938 markkaa, eli noin kahden ja puolen vuoden bruttokansantuotteen verran.²¹ Vaikka suomalainen teollisuus säästyivät suurilta vahingoilta sotien aikana, osa talousalueista, teollisuuslaitoksista ja raaka-ainevarannoista jäivät uuden rajan taakse, merkittävimmin Viipurin talousalue ja Petsamon nikkeliavarannot.²² Sotatalous jatkui entistä kiristyneempänä, sillä rauhaan paluu toi uusia taloudellisia haasteita, joista merkittävimmät olivat sotakorvaukset. Rauhan ensimmäisinä vuosina ne olivat noin seitsemän prosenttia bruttokansantuotteesta, ja ohjasivat pitkälti suomalaista talouspolitiikkaa.²³ Reaalisten sotakorvausten osuus valtion menoista oli vuonna 1945 noin neljännes, mikä auttaa käsittämään taakan suuruutta Suomen taloudelle.²⁴ Pienenä ja ulkomaankaupasta riippuvaisena valtiona Suomi myös kärsi suuresti toisen maailmansodan aiheuttamasta maailmankaupan vähenemisestä.

Suomi oli sodan jälkeen myös poliittisessa kriisissä – rauhannehtoihin kuului Neuvostoliiton valvontakomission perustaminen Suomeen, mikä synnytti tilanteen, jossa jokaisella sisäpoliittisella teolla oli suuri ulkopoliittinen merkitys. Suomen kommunististen puolueiden nousu ja jatkuva valvonta toivat jatkuvaa painetta poliittisen päätöksentekoon ja toimintaan, mikä lisäsi hankaluuksia sisäpoliittisten ongelmien ratkaisussa. Neuvostoliiton painostuksesta aloitetut sota-oikeudenkäynnit ja Porkkalan tukikohdan vuokraus Helsingin lähellä osoittivat kommunistisen vaikutuksen vain kasvavan sisäpolitiikassa. Kansa pelkäsi Neuvostoliiton tukemaa kommunistista vallankaappausta.²⁵ Tämän epävarmuuden ja kommunismin pelon ajan Lauri Hyvämäki nimesi ”vaaran vuosiksi” vuonna 1954 julkaisemassaan teoksessa *Vaaran vuodet 1944–1948*.²⁶

Rauhankriisi esiintyi myös identiteettipoliittisena ongelmana. Ketkä rakentavat rauhaa ja ketkä saavat olla siinä prosessina mukana? Nämä identiteettikysymykset kärjistyvät kriisissä, joten ”meidän” ja ”heidän” erottelu kansasta oli tärkeää, sekä poliittisesti että etnisesti. Kansa tarvitsi kollektiivisen vihollisen, jonka avulla voitaisiin yhdistyä ja mobilisoida.²⁷ Tämänkaltainen erottelu näkyi myös Suomessa. Kommunistien ulko- ja sisäpoliittinen paine ja rauhan ehdot lisäsivät jyrkkää vastakkainasettelua ja pelkoa kansan kesellä. Evakkoväestöön

²¹ Nummela, 2014, s. 79.

²² Androsova, 2014, s. 62.

²³ Heikkinen, 2014, s. 98.

²⁴ Sotakorvauksen taakka helpottui kuitenkin nopeasti ensimmäisten rauhanvuosien jälkeen. Tekijöinä olivat esimerkiksi korvausajan pidentäminen, korvausmäärän pienentäminen ja viennin kehitys – Heikkinen, 2014, s. 114.

²⁵ Holmila & Mikkonen, 2015, s. 61–71.

²⁶ Hyvämäki, 1954.

²⁷ Väyrynen, 2006, s. 33–35.

kuului itäsuomalaisia ortodokseja, jotka synnyttivät painetta uskonnollisesti homogeenisillä alueilla, erityisesti asuntopulasta kärsivissä kaupungeissa. Toisaalta identiteettipolitiikan luomaa viholliskuvaa pyrittiin lieventämään jo heti rauhanneuvottelujen alettua.²⁸

Asuntopula oli yksi rauhankriisin näkyvimmistä ongelmista. Suomi menetti toisen maailmansodan aikana noin 120 000 asuntoa, mukaan lukien luovutetuille alueille jääneet asunnot.

Luku oli noin kymmenes Suomen asuntokannasta, mikä ajoi Suomea kriisitoimiin asuntotilanteen pelastamiseksi.²⁹ Vaikka muut rauhankriisin tekijät hidastivat kaupunkien asuntopulan ratkaisemista, valtion painotus oli pitkälti asutustoiminnassa. Asutustoiminta tarkoitti valtion johtamaa väestön sijoittamista maaseudulle pääasiassa uusien mautilojen perustamisella Länsi- ja Sisä-Suomeen. Siirtolais- ja evakkovirran painottuessa asutustoimintaan, kaupungit jätettiin rauhan ensivuosiin usein ilman sen suurempaa huomiota tai taloudellista tukea.³⁰

Kaupungit turvautuivat jo sodan aikana säännöstelypolitiikkaan, joka vain kiristyi sodan loppua.³¹ Säännöstelytoimintaan kuului pääosin asuntovuokrien määräämistä, alivuokralaislakien asettamista ja huoneenvuokralautakuntien perustamista, jota avaan myöhemmin tässä tutkimuksessa.

2.2. Lappeenrannan asuntopula

Lappeenrannan tärkeys sotilastoimialueena nousi talvisodan jälkeen, jolloin siitä tuli uutta rajaseutua ja sen logistinen merkitys jatkui aina jatkosodan loppuun saakka. Lappeenranta oli tärkeä asema siirtolaisille, haavoittuneille, karanneille sekä eksyneille sotilaille, täydennysmiehille ja uudelle kalustolle, jonka liikkuvuutta helpotti erityisesti Saimaan kanava.³² Logistisena keskuksena Lappeenrantaa ja sen alueita pommitettiin sekä talvi- että jatkosodan aikana, ja pommitukset olivat ankarimmillaan kesäkuussa 1944 Neuvostoliiton suurhyökkäyksen aikana (liite 1). Niissä kuoli ja haavoittui satoja sotilaita ja siviileitä. Sodan loppuvaiheen tuhoisimpia pommituksia onkin kritisoitu terroripommituksina myöhemmässä sotahistoriassa.³³

²⁸ Nousiainen, 2003, s. 112–115.

²⁹ Juntto, 1990, s. 191–193.

³⁰ Laitinen, 1995, s. 85–89.

³¹ Juntto, 1990, s. 194.

³² Hietanen, 2005, s. 825.

³³ Pohjonen, 2011, s. 336.

Lappeenrannan läheisyys rajalle toi siis suoran sotilasuhan kaupungin väestölle, ja kaupungilla oli todellinen vaara tulla vihollisen vallatuksi. Lappeenranta ja sen lähialueita ryhdyttiin evakuoimaan kesällä 1944 taistelujen lähentyessä kaupunkia pommitusten lisääntymisen ja Viipurin menetyksen myötä.³⁴ Tämä oli jo kolmas kerta, kun Lappeenranta evakuoitiin sotien aikana.³⁵ Kaupungin evakuoiminen muutti sen luonnetta merkittävästi, ja sinne sijoitettiin sotilasyksiköitä. Siirtolaisvirtojen mukana tuli myös runsaasti sotilaskarkureita, jotka asuivat salaa tyhjiä asunnoissa.³⁶

Moskovan välirauha tuli voimaan syyskuussa 1944 ja rauhaan palatessa tilanne Lappeenrannassa oli sekava – koska rauhanneuvottelut jatkuivat aina vuoteen 1947 saakka, lopullisen räjän paikasta ei ollut varmaa tietoa. Asukkaat olivat jo sodan loppuvaiheessa aloittaneet paluun Lappeenrantaan, mutta prosessi oli aluksi hidas.³⁷ Palaavien asukkaiden lisäksi ongelmaksi muodostui evakkojen ja siirtolaisten sijoittaminen kaupunkiin, joka oli valmiiksi suurissa ongelmissa pommitusten aiheuttamien tuhojen takia. Ylivoimaisesti suurin asutuskeskuksiin hakeutuneiden ongelmista oli asuntojen riittämättömyys, niiden pienuus ja huono laatu. Lappeenrannassa asuntojen kysyntä ylitti nopeasti tarjonnan, ja moni oli vaki-
tuista asuntoa. Viranomaisten mukaan kunnan asukasluku jouluna 1944 oli kirkonkirjoissa 13 546, ja kaupunkiin oli muuttanut 1319 siirtolaista.³⁸ Kaupunki, joka ei kyennyt tarjoamaan kunnollista asuntoa edes alkuperäisille asukkailleen, koki siis noin kymmenen prosentin äkillisen väestönkasvun. Siirtolaisten ja muiden muuttajien määrä ei näyttänyt asutustilasta huolimatta mitään heikentymisen merkkejä, ja asukasluku oli kasvanut vuoden 1945 lopussa lähes kuuteentoistatuhanteen³⁹. Vuoden 1944 kesällä ilman omaa asuntoa olevien perheiden luvun arvioitiin olevan noin kaksisataa.⁴⁰ Huoneenvuokralautakunnan kirjeessä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle tilanteen kerrottiin ”vaikeutuneen suuresti” ja olleen ”lohduton”. Asuntokysyntä jatkoi nousuaan selvityksen mukaan, ”-- koska täällä on hyvin saatavissa

³⁴ Partanen, Pohjonen & Kosonen, 2011, s. 337.

³⁵ LKA: SV, vuosikertomukset, Lappeenrannan kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus v:lta 1945, s. 10.

³⁶ Hjerpe, 2015, s. 25.

³⁷ Partanen, Pohjonen & Kosonen, 2011, s. 337.

³⁸ LKA: SV, vuosikertomukset, Tietoja Lappeenrannan kaupungin huoltotoimista v. 1945, s. 1.

³⁹ LKA: SV, vuosikertomukset, Lappeenrannan kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus v:lta 1945, s. 10.

⁴⁰ Antikainen, 1988, s. 331.

työpaikkoja paikkakunnalla olevista lukuisista teollisuuslaitoksista”.⁴¹ Asukaspaineen suhteellinen koko oli kuitenkin Suomen mittakaavassa yleinen, esimerkiksi Helsingissä koettiin myös noin kymmenen prosentin asukasluvun nousu.⁴²

Sodan aikana, Lappeenrannan suurin ongelma oli työvoimapula, mutta rauhan tultua ja sotilasreservin vapautuessa ongelmana oli työttömyys. Seudun teollisuuslaitokset kuitenkin auttoivat joitain takaisin työelämään. Lappeenrannan kaupungin sosiaaliviraston huoltolautakunnan vuosikertomus vuodelta 1945 kertoo ”-- että sitten kun vapautettujen reserviläisten työhönsijoittaminen oli suoritettu onnistuneella tavalla, oli vuodelle tunnusomaista hyvät työolosuhteet, jonka takia köyhäinhoidollisen avun saajien lukumäärä edelleen aleni, vaikkakin köyhäinhoitomenojen markkamäärä huomattavasti nousikin.” Takaisin muuttavien asukkaiden ja evakkojen palaaminen edes suhteellisen rutiininomaiseen arkeen oli hankalaa taloudellisen ahdingon ja inhimillisen kärsimyksen seurauksena, mikä oli kaupungille huomattava kulu. Sosiaaliviraston huoltomenojen määrä kasvoi tasaisesti sotavuosina, ja vuonna 1945 lähes kaksinkertaistui noin kuuteen miljoonaan markkaan. Menoihin kuuluivat esimerkiksi kotiavustukset, kunnalliskoti ja lastensuojelu.⁴³

Köyhyys oli vahvasti sidottu asuntopulaan, sillä yksityishenkilöillä ei ollut resursseja jälleerakentamiseen. Rakennustarpeiden kysynnän kasvaessa hinnat nousivat, ja monet rakennushankkeista kaatuivat omaan taloudelliseen mahdottomuuteensa. Rahoitusta rakentamiseen annettiin yksityishenkilöille myös vähäisesti. Pommituksissa vaurioituneita rakennuksia pyrittiin kuitenkin mahdollisuuksien mukaan korjaamaan.⁴⁴ Lappeenrannan kaupungilla oli myös resurssiongelmia rakentamisen kanssa, ja monia julkisia rakennusprojekteja lakkautettiin, esimerkiksi uuden lastentarhan rakentaminen.⁴⁵ Resurssiongelmista huolimatta Lappeenrannan kaupunki kykeni rakennuttamaan kymmenen omakotitaloa, mutta sen vaikutus asuntopulan helpottamiseen oli vähäinen.⁴⁶

⁴¹ LKA: LKH, kirjeisto, huoneenvuokralautakunnan kirje yleisten kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 1945.

⁴² Malinen, 2014, s. 77–78 & Helsingin kaupunginkanslia, 2016.

⁴³ LKA: SV, vuosikertomukset, Lappeenrannan kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus v:lta 1945, s. 1, 10.

⁴⁴ Hjerpe, 2015, s. 71.

⁴⁵ LKA: SV, vuosikertomukset, Lappeenrannan kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus v:lta 1945, s. 1.

⁴⁶ Antikainen, 1988, s. 335.

Lappeenrannan asuntopula ei ollut lyhytaikainen ongelma, vaan asunnottomien määrä jopa kaksinkertaistui vuosina 1945–1947. Vuonna 1950 Lappeenrannassa oli maan toiseksi huonoin asuntotilanne hakijoihin ja vapaisiin asuntoihin suhteutettuna. Asuntopulaa oli koettu jo myös aiemmin 1930-luvulla. Osasyitä tälle olivat rakennuskannan vanheneminen ja niiden huono kunto, mitä ei kyetty pitkään aikaan korjaamaan taloudellisista syistä. Uusi asema-kaava ja liikenneratkaisut kuitenkin pakottivat rakennuksien purkuun 1950-luvulla. Tilanne tuntui hellittävän vasta 1950-luvun puolivälissä, ja vuokrasäännöstelystä luovuttiin kokonaan vuonna 1958.⁴⁷

3. Huoneenvuokralautakunta

3.1. Huoneenvuokralautakunta asuntopulan ratkaisijana

Kuten Lappeenrannan tapaus demonstroi, asuntopulan vaivaamissa suomalaisissa kaupungeissa ei ollut juurikaan resursseja rakentaa uutta asuntokantaa tai edes korjata vanhaa ongelman lievittämiseksi. Siirtolaistulvan, kotiutuvien sotilaiden ja muiden kaupunkiin muuttavien paineen alla turvauduttiin asunto- ja vuokrasäännöstelyyn. Ilmiö ei ollut vain suomalainen, vaan se otettiin käyttöön käytännöllisesti katsoen koko Euroopassa ja myös Yhdysvalloissa toisen maailmansodan aikaan. Tavoitteena oli rajoittava säännöstelytoiminta, jossa asunnot, niiden vuokralaiset ja vuokran määrä saataisiin helpottamaan asuntopulaa mahdollisimman tehokkaasti. Säännöstelytoimintaa oli ollut Suomessa jo vuosina 1915–1922 ensimmäisen maailmansodan ja sisällissodan aikaan, joten ilmiö ja sitä toimittavat viranomaiset eivät olleet täysin uusi asia Suomessa.⁴⁸

Toisen maailmansodan aikaan säännöstelytoiminta aloitettiin uudestaan kaupungeissa, joissa todettiin olevan asuntopulaa. Sodan loputtua huoneenvuokralautakuntia oli jokaisessa Suomen 35 kaupungissa.⁴⁹ Ensimmäiset säädökset tehtiin 1940 taloudellisten valtalakien muodossa, ja vuoteen 1943 mennessä säännöstelytoiminta oli jo täydessä vauhdissa. Asuntopulan vain pahentuessa sotien jälkeen, säännöstelytoiminta laajeni myös pitkälle maakuntiin.⁵⁰

⁴⁷ Antikainen, 1988, s. 330–333.

⁴⁸ Ruonavaara, 1993, s. 158–159.

⁴⁹ Malinen, 2015, s. 129.

⁵⁰ Ruonavaara, 1993, s. 162.

Säännöstelytoiminnan legitimizeetti tuli hallitukselta, ja sitä toteutti huoneenvuokralautakunta. Huoneenvuokralautakunnat olivat kunnallisia toimielimiä, joiden tarkoituksena oli valvoa ja toimeenpanna lakien ja asetusten mukaista asunto- ja vuokrasäännöstelytoimintaa. Niiden koko vaihteli kaupungeittain, mutta periaatteena oli, että jokaisessa lautakunnassa oli yksi puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja, juristeja tai ”muuten julkisiin toimiin perehtyneitä henkilöitä”⁵¹ sekä vuokralaisten että vuokranantajien edustajia.⁵² Lappeenrannan lautakunnassa vuonna 1944 ovat toimineet johtotehtävissä asianajaja ja hovioikeuden auskultantti⁵³, vuokranantajien edustajina apteekkari ja johtaja⁵⁴, sekä vuokralaisten edustajana varastonhoitaja. Lautakunnalla oli myös sihteeri, sekä työtarpeen mukaan eri viranomaisia.⁵⁵ Tarkoituksena oli ottaa huomioon molempien osapuolten edut, ja saada kaikkia tyydyttävä lopputulos vuokra- ja asuntoasioissa. Luonnollisesti näin ei aina tapahtunut, ja suuri osa lautakunnan toimista oli kantelu- ja muutuskirjeiden käsittelyä. Lautakunnan päätöksistä ei ollut juridista valitusoikeutta, mutta se ei estänyt kirjoittamasta lautakunnalle tai muille viranomaisille valituskirjeitä.⁵⁶

Huoneenvuokralautakunnan toiminta oli alun perin vuokratason säätämistä ja vuokratoiminnan valvontaa, mutta toiminta laajeni asuntopulan kiristymisen ja uusien lakien myötä. Vuoteen 1944 mennessä huoneenvuokralautakuntien toimitteisiin kuului esimerkiksi asunnonvälitys, asumislupien⁵⁷ ja asuntojen tarkastaminen, vuokratason säätely ja pakkoalivuokraus.⁵⁸ Tämä vain kasvatti lautakuntien kokoa ja vaikutusvaltaa kaupungin sisällä. Asunto- ja asumislupahakemusten käsittelystä Antti Malinen kuitenkin huomauttaa, että huoneenvuokralautakunnilla usein oli omat intressinsä:

Vaikka huoneenvuokralautakuntien julkilausuttuna tavoitteena oli hoitaa ensisijaisesti puutteellisesta asumisesta kärsivät tapaukset, jouduttiin asunnonosoituksissa huomioimaan myös yhteiskunta-taloudelliset intressit, erityisesti väestö- ja työvoimapolitiittiset tekijät sekä hakijoiden taloudellinen asema. Perheiden nähtiin muodostavan yhteiskunnan pienimmän ”solun” tai ”perusmuodon”

⁵¹ Ruonavaara, 1993, s. 159.

⁵² Juntto, 1990, s. 193.

⁵³ Harjoitusjaksoaan suorittava tuomarikokelas.

⁵⁴ Oletettavasti jonkin paikallisen yrityksen johtaja.

⁵⁵ LKA: LKH, vuosikertomukset, 19.2.1945.

⁵⁶ Malinen, 2010, s. 3.

⁵⁷ Paikkakunnalta toiselle muuttaminen vaati huoneenvuokralautakunnan hyväksyntää, jonka tarkoituksena oli hillitä kaupunkeihin kohdistuvaa muuttoliikettä – Ruonavaara, 1993, s. 163.

⁵⁸ Malinen, 2014, s. 50.

ja näin ollen yhteiskunnan toimivuuden takaamiseksi valtion ja kuntien intresseissä oli tukea perheiden, ja erityisesti perheenäitien, hyvinvointia ja toimintakykyä. Asunnonvälityksessä perheen rakenteelle (kihlautuminen, avioliitto) ja lapsiluvulle (väestöpoliittinen näkökulma) annettiinkin suuri merkitys asuntoja osoitettaessa.⁵⁹

Suurin asukkaisiin vaikuttava säädös oli vuonna 1943 säädetty asuinhuoneistojen tehostamista koskeva laki, jonka tarkoituksena oli helpottaa suurien kaupunkien asuntopulaa, erityisesti Helsingissä. Huoneenvuokralautakunta sai oikeuden pakkoalivuokrata asuntoja, ja ottaa lopullinen hallinta kaupunkien asuntokysymyksessä.⁶⁰ Lappeenrannan kaupungin huoneenvuokralautakunta tiedotti 06.02.1944 *Etelä-Savossa*:

Huoneenvuokrasäännöstelystä annetun valtioneuvoston päätöksen muuttamisesta joulukuun 16. päivänä 1943 annetun valtioneuvoston päätöksen mukaan älköön Lappeenrannan kaupungissa ketään helmikuun 1. päivänä 1944 jälkeen osoitettako tai otettako vuokralaisena, alivuokralaisena tai muuten pysyväisesti asumaan huoneistoon, jollei hänellä ole huoneenvuokralautakunnan todistetta siitä, että hän on oikeutettu saamaan paikkakunnalla asunnon.⁶¹

Asukkaissa erityistä närää herätti niin sanottu ”huone ja henkilö”-periaate, joka pakotti asunnonhaltijoita vuokraamaan ylimääräiseksi katsottuja huoneita asuntoa tarvitseville. Tästä syntyneistä konflikteista kertovat sekä vuokranantajat että vuokralaiset huoneenvuokralautakunnille osoitetussa kirjeenvaihdossa. Huoneiston tehostamiseen kuului myös kaikkien mahdollisten tilojen muuttaminen asuintiloiksi, esimerkiksi liiketilojen ja loma-asuntojen vuokraaminen tai yhden suuren asunnon muuttaminen moneksi pienemmäksi. Toimenpide auttoi merkittävästi asuntopulan välittömiin ongelmiin ja yhä useampi kaupunkilainen sai katon päänsä päälle, esimerkiksi Helsingissä asuinhuoneistojen tehostamisen avulla saatiin asunto lyhyessä ajassa noin 10 000 hakijalle.⁶²

⁵⁹ Malinen, 2016, s. 260–261.

⁶⁰ Ruonavaara, 1993, s. 163.

⁶¹ LKA: LKH, lehtileikkeet, s. 1.

⁶² Ruonavaara, 1993, s. 163.

3.2. Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toiminta ja käytäntö

Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toiminta oli pitkälti samanlaista kuin muissakin kaupungeissa. Asunto- ja vuokrasäännöstelyn lomassa lautakunta teki myös kattavaa tilastointia asunnon hakijoista, vapaana olevista asunnoista ja käsitelävistä hakemuksista. Laaja tilastointi auttoi hallitsemaan kokonaiskuvaa asuntopulasta ja hahmottamaan siihen tarvittavia toimia. Hallituksen määräyksien ruohonjuuritason toteuttajana huoneenvuokralautakunnat olivat suoraan vastuussa sosiaaliministeriölle, jolle lähetettiin säännöllisesti tietoa asuntotilanteen etenemisestä.⁶³ Sosiaaliministeriöltä kysyttiin myös tarvittaessa apua hankalissa asioissa.⁶⁴

Lappeenrannan sekä muiden kaupunkien huoneenvuokralautakuntien suurin työllistäjä oli lautakuntien kokouksissa käsiteltävät asiat. Ne olivat yrityksiä, asukkaiden tai muiden toimijoiden huoneenvuokralautakuntaan lähettämiä hakemuksia, riitoja tai muita asioita, jotka olivat lautakunnan vaikutusvallan alla. Vuosina 1944–1945 huoneenvuokralautakuntien kokousten määrä kaksinkertaistui 74 kokoukseen, mutta käsiteltävien asioiden määrä pysyi ennallaan, noin 2500 vuodessa. Tätä voidaan selittää käsiteltävien asioiden suhteiden muutoksella – vuonna 1944 käsiteltävät asiat olivat suhteellisen yksinkertaisia, esimerkiksi asumisluvan antamista ja asunnonvälitystä koskevia hakemuksia, kun taas vuonna 1945 hankalien riita-asioiden määrä kasvoi suhteessa muihin, jolloin käsittelemiseen meni huomattavasti enemmän aikaa. Näitä esimerkiksi olivat vuokrasuhteen irtisanomista ja vuokran määrän vahvistamista koskevat asiat. Myös lautakunnan ”muiksi tapauksiksi” määrittelemät asiat kaksinkertaistuivat vuonna 1945, mikä kertoo asuntotilanteen monimutkaistumisesta.⁶⁵ Näiden kasvua voidaan myös selittää asuinhuoneistojen tehostamisen tarkastuskierroksella vuoden 1944 lopulla, joka ajoi asukkaita entistä ahtaammalle.

Ylimääräisten hakemusten määrää pyrittiin vähentämään, jotta lautakunnalla olisi aikaa muuhunkin toimintaan. Lautakunta julkaisi 10.6.1944 *Etelä-Saimaassa*, että kaikkien asunnonhakijoiden tulisi uudistaa asuntohakemuksensa ”-- kuluvan kesäkuun aikana, uhalla, että hakemukset muussa tapauksessa vanhentuneinta poistetaan kortistosta”. Hakemuksia tulisi uudistaa aina joka maaliskuun, kesä-, syys- ja joulukuussa.⁶⁶ Hakemusten määrän ja hankaluuden

⁶³ LKA: LKH, kirjetoisteet, esim. 1.1.1945.

⁶⁴ LKA: LKH, kirjetoisteet, 4.1.1945.

⁶⁵ LKA: LKH, vuosikertomukset, 20.3.1945 & 12.3.1946.

⁶⁶ LKA: LKH, kuulutukset, 10.6.1944.

kasvu tuotti lisätyötä myös viranomaisille. Paikallisia poliisilaitoksia esimerkiksi pyydettiin tarkistamaan, että asuvatko hakijat ilmoittamissaan osoitteissa.⁶⁷

Vuosikertomus:	
vuoden 1944 aikana.	
1. Huoneenvuokralautakunta on kokoontunut kaikkiaan	38 kertaa
2. Kokouksissa käsiteltiin asioita yhteensä	2570 asiaa
3. Käsitellyistä asioista koski:	
a. Perusvuokran vahvistamista	98 asiaa
b. Irtisanomislupaa	81 "
c. Liikehuoneistojen vuokrausta ei säännöstelty.	
d. Alivuokralaiseen vuokranmaksun suuruutta	1 "
e. Huoneistojen käytön tehostamista	5 "
f. Asumisluvan antamista	2035 "
g. Asunnonvälitystä	265 "
h. Muita asioita	85 "
4. Asunnonvälitykseen ilmoitettujen vapautuvien huoneistojen määrä	265 asuntoa
5. Välitettyjen asuntojen määrä	265 asuntoa

Vuosikertomus Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toiminnasta vuoden 1945 aikana.	
1) Lautakunta on kokoontunut	74 kertaa
2) Kokouksissa käsiteltiin	2534 asiaa
3) Käsitellyistä asioista koski:	
a. Perusvuokran vahvistamista	147 asiaa
b. irtisanomista	185 "
c. liikehuoneistojen vuokrasuhteita	24 "
d. alivuokralaisen vuokran suuruutta	3 "
e. huoneiston käytön tehostamista	79 "
f. asumisluvan antamista	1607 "
g. asunnonvälitystä	286 "
h. muita asioita	203 "
4) Asunnonvälitykseen ilmoitettiin	286 asuntoa
5) Asuntovälitettiin	285 "

Tilastot vuosina 1944 ja 1945 käsitellyistä tapauksista. Huomattavaa on riita-asioiden ja kokousten määrän kasvu, joka kertoo asuntotilanteen hankaloitumisesta – LKA: LKH, vuosikertomukset, 20.3.1945 & 12.3.1946.

Tapauksien ja käsiteltävien asioiden kirjo oli yhtä suuri kuin hakijoidensa, ja huoneenvuokralautakunta pyrki mahdollisuuksien mukaan ottamaan kunkin tapauksen erityispiirteet huomioon. Usein asuntohakemuksissa oli joitain erityispiirteitä, joita ei kuitenkaan kriisitilanteessa voitu täyttää. Eräs asunnonhakija esimerkiksi pyysi lisätoiveena saavansa asunnon, joka olisi mahdollisimman lähellä hevostallia, jossa hän piti hevostaan. Lautakunta ei kyennyt löytämään hakijalle hänen toivomaansa asuntoa, sillä ”-- hakijan perheen pienuuden sekä hakemuksen nuoruuden takia ei lautakunnalla ole ollut mahdollisuuksia antaa hakijalle hänen pyytimiään huoneita, vaikka ne olisivat erittäin hyvin sopineet juuri hänelle”. Hakijalle tarjottiin muita asuntoja, mutta hän kieltäytyi kaikista, ja lautakunta kertoi aikovansa ”osoittamaan hakijalle asunnon mahdollisuuden siihen ilmaantuessa”.⁶⁸ Tapaus osoittaa, että osalla hakijoista ei ollut pakottavaa tarvetta päästä uuteen asuntoon, vaan heillä oli varaa kieltäytyä tarjouksista.

Lappeenrannan huoneenvuokralautakunta noudatti myös hallituksen asuinhuoneistojen tehostamista koskevaa asetusta. Marraskuusta 1944 lähtien aloitettiin ”kaikkien kaupungin asuntojen tarkastus” mahdollisten muutosten varalta.⁶⁹ Tämä loi työpainetta lautakunnalle, joka nopeasti pyysi kaupunginhallitukselta lupaa palkata kaksi ylimääräistä asunontarkastajaa, että

⁶⁷ Malinen, 2010, s. 5.

⁶⁸ LKA: LKH, kirjetoisteet, 31.10.1945.

⁶⁹ LKA: LKH, vuosikertomukset, 19.2.1945.

”toimenpide saadaan toteutetuksi mahdollisimman nopeasti”.⁷⁰ Tyhjiä huoneita pyrittiin mahdollisimman nopeasti täyttämään, mikäli niitä löydettiin. Yhdessä tapauksessa talonomistaja valitti huoneenvuokralautakunnalle vuokralaisen pitävän asuntoa tyhjillään. Lautakunta lähetti vuokralaiselle kirjeen, jossa häntä kehoitettiin ”-- mitä pikimmin ottamaan ne jälleen asuttavaksenne tai sitten luovuttamaan koko huoneiston hallinnastanne, jos ette sitä ehkä enää tarvitse”. Samassa kirjeessä muistutettiin, että vuokralaisten tulee maksaa vuokra myös evakkoajalta.⁷¹ Tämä herätti närää asukkaiden keskuudessa, ja evakkoajan vuokranmaksamista kutsuttiinkin valituskirjeissä ”kohtuuttomaksi”.⁷²

Lappeenrannan huoneenvuokralautakunta koitti jatkuvasti kehittää kompromisseja hakemusten ja säännöstelyn kanssa, mutta sen myös täytyi olla myös tiukka. Lautakunta käsitteli asioita mahdollisimman tehokkaasti, ja päätökset tuli toteuttaa nopeasti. Kantelut ylemmille hallintoelimille otettiin huomioon ja valituskirjeisiin vastattiin, mutta ennen kuin mahdollinen kumoava päätös tuli voimaan, toimittiin aiemman päätöksen mukaisesti. Eräässä tapauksessa lautakunta sijoitti asunnonhakijan paikallisen autonasentajan hellahuoneeseen, mutta vuokralaisen yrittäessä muuttaa sinne, autonasentaja esti häntä. Lautakunta kirjoitti pikaisesti poliisille, pyytäen virka-apua, jotta vuokralainen saisi määrätyn huoneen.⁷³ Jos asukkaat jäivät kiinni säännöstelytoiminnan vastaisesta toiminnasta, esimerkiksi luvattomasta vuokrauksesta, lautakunnalla oli oikeus häätää asukkaita ja viedä asia oikeuteen.⁷⁴

Vaikka teollisuuslaitokset olivat tärkeä työllistäjä kaupungille, huoneenvuokralautakunta ei sallinut paikkakunnalle muuttaville työntekijöille asumislupia. Tekoa perusteltiin kirjeessä paikallisille teollisuuslaitoksille sillä, ”-- että hankittua työpaikkaa voida pitää niin pysyväisenä, että se oikeuttaisi saamaan asumisluvan kaupungissa, jossa tällä kerralla on suhteellisesti kireämpi asuntotilanne, kuin esim. Helsingissä.” Lautakunta kehotti, ”-- että työläiset olisi pyrittävä, mikäli suinkin on mahdollista, ottamaan kaupunkilaisten täällä jo asuvien keskuudesta”.⁷⁵

Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toimiin kuului asuntosäännöstelyn lisäksi myös vuokrasäännöstely. Hallituksen linjausten mukaan vuokrataso oli pidettävä vuoden 1939 paikkeilla, mutta lautakunnalle annettiin vapauksia vuokratason määrittämiseen. Hintatason

⁷⁰ LKA: LKH, kirjetoisteet, 20.11.1944.

⁷¹ LKA: LKH, kirjetoisteet, 16.11.1944.

⁷² LKA: LKH, saapuneet kirjeet, 16.10.1944.

⁷³ LKA: LKH, kirjetoisteet, 17.5.1945.

⁷⁴ LKA: LKH, pöytäkirjat, poliisitutkintapöytäkirja 10.4.1945

⁷⁵ LKA: LKH, kirjetoisteet, 22.11.1945.

määrittäminen ei tarkoittanut vuokrien täydellistä yhdenmukaistamista, mutta lautakunnalla oli valta päättää, mikä on liikaa tai liian vähän vuoden 1939 hintatasoon katsottuna. Lappeenrannassa yksiöiden vuokrat liikkuvat 300–500 markassa, kaksioitten 400–900 ja suurempien asuntojen kuudestasadasta ylöspäin. Yksittäisestä asunnon huoneesta tai yksiöstä ilman keittiötä perittiin alhaisempaa hintaa.⁷⁶

Monet kokouksissa käsiteltävät asiat olivat vuokrakiistoja vuokralaisen ja vuokranantajan välillä – joko vuokralainen koki vuokran liian kovaksi tai vuokranantaja koki sen olevan liian alhainen. Vuokrakiistojen määrää voidaan selittää vuokratason tulkinnanvaraisuudella, joka aiheutti näkemuseroja ja siten kiistoja vuokra-asioista. Usein tapaukset alkoivat, kun vuokranantaja nosti vuokraa, jolloin vuokralainen lähetti valituskirjeen huoneenvuokralautakunnalle. Lautakunta lähetti usein viranomaisen tarkastamaan asunnon, jonka raportin perusteella tehtiin sitten päätös vuokran määrästä. Raportit asunnon koosta ovat neliön sadannesosan tarkkoja ja niissä kerrotaan koon lisäksi asunnon kunto, veden saatavuus ja jopa hellan muurauksen laatu.⁷⁷ Raporttien tarkkuus kertoo huoneenvuokralautakuntien tarkkuudesta ja laskelmoivasta otteesta vuokrasäännöstelyssä.

Vuokrasäännöstelyn sivujuonne oli, että vuokrat eivät luonnollisesti nousseet muun hintatason kanssa. Hannu Ruonavaaran mukaan vuokrat nousivat 1940–1950 noin kaksinkertaisiksi, kun muut elinkustannukset nousivat yli seitsenkertaisiksi. Tämä tarkoitti, että asuminen oli äärimmäisen halpaa. Tällä pyrittiin saamaan jokaiselle katto pään päälle halvalla, ja takamaan, että jokaisella olisi siihen varaa. Toinen puoli tästä on luonnollisesti kiinteistönomistajien tulojen huima lasku, ja vuokratoiminnasta tuli usein tappiollista.⁷⁸ Vuokranantajien avunpyyntöihin vastattiin Lappeenrannassa pienillä vuokrankorotuksilla, mutta ne eivät kyenneet tyydyttämään vuokranantajia tai vuokralaisia.⁷⁹

Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan toiminta oli pitkälti hallituksen asettamien lakien toteuttamista, ja päätöksissä sen täytyi olla määrätietoinen. Annettavaa oli niin vähän ja tarvitsevia paljon, joten niukkuuden jakaminen, samalla tasapainotellen inhimillisen kärsimyksen, taloudellisten realiteettien ja lakipykälän kanssa, oli hyvin hankalaa. Toisaalta huoneenvuokralautakuntia oli sodan loputtua jokaisessa Suomen kaupungissa ja voi hyvin olettaa, että

⁷⁶ LKA: LKH, pienten huoneistojen vuokrat 1938–1939.

⁷⁷ LKA: LKH, Ca:4 pöytäkirjat, 3.5.1945, 2§.

⁷⁸ Ruonavaara, 1993, s.163–164.

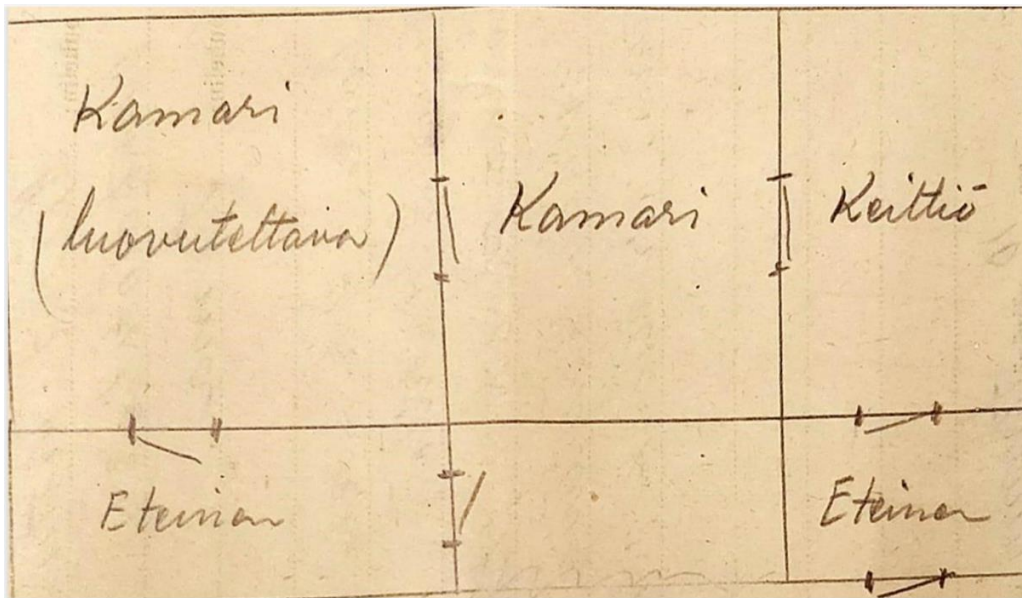
⁷⁹ LKA: LKH, kuulutukset, 5.3.1945.

niillä oli samankaltaisia ongelmia asunto- ja vuokrasäännöstelyn parissa. Esimerkiksi Helsingissä muuttovirta ja asuntojen tehostaminen toivat huiman työpaineen lautakunnan viranomaisille. Hakemuksien karsiminen oli huomattavasti rajumpaa kuin Lappeenrannassa, sillä korkeimmillaan puolet hakemuksista hylättiin heti alkukättelyssä.⁸⁰

4. Paikallisten kokemukset ja vuorovaikutus huoneenvuokralautakunnan kanssa

Asuntopula oli kansalaisille näkyvin rauhankriisin osa, ja vaikutti lähes jokaiseen arkielämän osa-alueeseen. Tilan ahtaus, siirtolaisten asuttaminen ja huonot asumisolosuhteet herättivät vaihtelevia tunteita, mikä johti kirjeenvaihtoon huoneenvuokralautakunnan kanssa.

Suurin huolenaihe asukkaille oli yksinkertaisesti tilanpuute. Asuinhuoneistojen tehostamisen myötä asuntoon alivuokrattiin ”huone ja henkilö” periaatteella, minkä tuloksena lähes jokaisen asunnon kaikissa huoneissa majoittui vähintään yksi henkilö. Esimerkiksi pariskunta, joka asui kaksiossa, joutui luopumaan yhdestä huoneestaan alivuokrattavaksi.⁸¹

Kuva asunnontarkastuksen pohjapiirustuksesta. Pariskunnan asunnon kamari julistettiin erilliseksi huoneistoksi ja laitettiin vuokralle – LKA: LKH, saapuneet kirjeet, 10.1.1945.

Ahtauden kokemusta voidaan käsitellä sekä psykologisena että fyysisenä kokemuksena. Psykologisena kokemuksena voidaan pitää ahtauden tuomaa kodin rauhattomuutta ja levottomuutta. Asunnossa ei saanut henkilökohtaista tilaa juuri lainkaan, mikä loi räsitystä asukkaiden välille. Malisen mukaan ”Tämä merkitsi sitä, että asukkaat altistuivat ahtaudessa paitsi

⁸⁰ Malinen, 2010, s. 2–3.

⁸¹ LKA: LKH, saapuneet kirjeet, 10.1.1945.

erilaisille sosiaalisille virikkeille, asukkaiden äänille, puheelle ja toiminnalle myös toistensa katseille ja fyysiselle läheisyydelle. Huonosti äänieristetyissä rakennuksissa sosiaalisia virikkeitä tarjosivat myös naapurit.”⁸² Oman tilan puute häiritsi erityisesti kotona työtä tekeviä, esimerkiksi opiskelijoita tai opettajia.⁸³

Ahtauden fyysinen kokemus syntyi normaalien arkitoimien hankaluudesta. Vakituksia vuoteita ei joissain tapauksissa kyetty pitämään, vaan tyydyttiin hetekoihin, sohviin tai muihin viritelmiin, jotka otettiin päivän ajaksi pois tieltä. Helsingissä vaikeimmissa tapauksissa nukuttiin vuorotellen, sillä tilaa ei yksinkertaisesti ollut. Henkilökohtaisia tavaroita kasattiin huoneistojen seinänvierustoille ja nurkkiin, jotta huoneissa edes kyettiin liikkumaan. Tavaran säilytystilan puute oli pahimmillaan usean perheen asunnoissa. Lisää säilytystilaa usein etsittiin vinttikomeroista, kellareista tai varastoja ostettiin toisilta asukkailta tai yrityksiltä.⁸⁴

Eräässä hakemuksessa liikkeenomistaja asui yhden huoneen ja keittiön asunnossa perheensä kanssa, johon kuului neljä henkilöä. Hänen tyttärensä oli myös perustamassa perhettä. Liikkeenomistajan sanoin, ”Kun asuu näin ahtaasti, ei voi ajatella tyttärensä perhettä tähän huoneistoon, vaan tarvitsee nuoripari välttämättä oman asunnon”. Hakemus hyväksyttiin, ja nuorelleparille luvattiin tarjota asuntoa mahdollisuuksien mukaan.⁸⁵ Hakemuksen päätös oli harvinainen, sillä usein ahtauteen perustuvat hakemukset hylättiin.

Pommitusten vahinkojen ja taloudellisen ahdingon seurauksena monet asunnot olivat puutteellisia. Monet kirjeet lautakunnalle kertovat asuntojen olevan liian kylmiä, kosteita tai muuten liian huonossa kunnossa asuttaviksi. Alivuokralaiset usein pyysivät itse vuokrasuhteen irtisanomista asunnon puutteellisuuden takia, tai vuokranantajat pyrkivät irtisanomaan vuokralaisiaan, jotta korjauksia kyettäisiin tekemään. Esimerkiksi paikallinen remonttiviilari haki pääsevänsä vuokralle ystävänsä asuntoon, sillä oma talo vaurioitui pommituksissa asuinkelvottomaksi.⁸⁶ Monesti vuokralaiset hakivat myös vuokranalennusta asunnon huonon laadun vuoksi. Esimerkkitapauksessa vuokralaiset olivat pyytäneet vuokranalennusta lautakunnalta, sillä asunto oli liian kylmä. Hakija kertoi, ”-- että nyt on lämmitetty kahden viikon ajan joka päivä, mutta lämpö hänen asunnossaan ei nouse 12 astetta korkeammalle”, samalla syyttäen rakennuksen keskuslämmitystä. Lautakunta määräsi vuokranantajan kahden viikon koeajalle,

⁸² Malinen, 2014, s. 100–103, 109.

⁸³ LKA: LKH, Ca:3 pöytäkirjat, 1.8.1945, 2§.

⁸⁴ Malinen, 2014, s. 110.

⁸⁵ LKA: LKH, Ca:3 pöytäkirjat, 1.8.1945, 1§.

⁸⁶ LKA: LKH, Ca:2 pöytäkirjat, 7.11.1944, 4§.

”-- jonka kuluessa lämpö on pidettävä kansanhuollon määräämässä 16 asteessa keskimäärin”. Hänen tulisi myös korjauttaa asuntoa, jotta lämpö pysyisi tehokkaammin sisällä.⁸⁷

Asuntojen huonoon laatuun liittyi myös terveysriskejä. Yleinen hygienian puute, kylmyys sekä kosteus olivat huolenaihe asukkaille, ja moni siksi kieltäytyikin huonolaatuisista asunnoista. Myös huonon ilmanvaihdon, pölyn ja auringonpaisteen puutteen koettiin altistavan tuberkuloosille.⁸⁸ Eräässä irtisanomishakemuksessa keuhkotautia sairastava vuokranantaja pyysi saada irtisanoa vuokralaisensa, jotta saisi tämän huoneen itselleen, koska ei halunnut tartuttaa perhettään. Vuokralainen vastusti irtisanomista, sillä hänen mukaansa vuokranantaja ”-- voi hyvin maata vintillä, koska siellä on raikas ilma keuhkotautiselle.” Lautakunta hyväksyi hakemuksen, ja päätti, että vuokralainen irtisanottaisiin heti, kun hänelle löydettäisiin toinen asunto.⁸⁹ Sairastapauksissa huoneenvuokralautakunta oli suopea, kunhan tilanne oli pakottava ja liitteenä toimitettiin lääkärintodistus.

Asuntosäännöstely oli monelle alivuokralaiselle ja asunnonhakijalle hankalaa, jopa nöyryyttävää. Asuntohakemusten ajat vaihtelivat, mutta pahimmillaan ne venyivät jopa vuosiin. Hakijoiden ja saatavien asuntojen määrällisesti epätasaisen suhteen seurauksena hakemuskilpailu oli raakaa. Monesti alivuokralaiset joutuivat aluksi asumaan pienissä ja huonokuntoisissa asunnoissa, kunnes lautakunta tarjosi parempaa asuntoa. Tämä aiheutti jatkuvaa epävarmuutta tulevaisuudesta. Jos asuntoa ei yksinkertaisesti saatu, hakua usein laajennettiin kaupungin lähikuntiin. Yhden lapsen yksinhuoltajaäiti kertoo ahdingostaan:

Kohta neljään vuoteen ei minulla ja pojallani ole ollut omaa asuntoa eikä siis omaa kotia, vaan olemme olleet pakoitettut asumaan alivuokralaisena kalustetussa kamarihuoneessa, vailla mahdollisuutta vaatimattomimmankaan elämisen tarpeisiin kuuluviin tehtäviin samaan aikaan kun omat huonekalut ja muut tavarat on pitänyt säilyttää minkä missäkin, jossa ne kylmän kosteuden ja rottien turmelemana ovat menneet melkein pilalle-- Tällainen puutteellinen elämä vuosien mittaan käy aivan sietämättömäksi ja kalliiksi.⁹⁰

Asunnonhakijat valvoivat tarkasti suosimista asuntohakemuksissa. Huoneenvuokralautakunnalle tuli useita valituskirjeitä, joissa kerrotaan epätasa-arvoisesta kohtelusta hakemusten käsittelemisessä. Usein kyse on yksinkertaisesta kateudesta hakijoille, joilla on ollut parempi

⁸⁷ LKA: LKH, Ca:5 pöytäkirjat, 19.10.1945, 6§.

⁸⁸ Jauho, 2007, s. 337.

⁸⁹ LKA: LKH, Ca:4 pöytäkirjat, 12.6.1945, 1§.

⁹⁰ LKA: LKH, saapuneet kirjeet, 8.12.1944.

onni asunnonsaannin kannalta. Yhdessä kirjeessä hyökkäävästi kysyttiin, että ”Millä oikeudella kalkkitekniikalla asuvat niin suurenmoisissa asunnoissa -- nyt he saavat kahden lapsen kanssa asua sellaisessa asunnossa, jossa voisi asua useampia perheitä.” Kirje allekirjoitettiin nimellä ”kodinrauhan menettäneet”.⁹¹

Kriisitilanteen pakottama asunto- ja vuokrasäännöstely loi huomattavasti riitoja vuokralaisten ja vuokranantajien välille. Riitojen aiheet vaihtelivat laidasta laitaan, mutta pääasiassa ne olivat vuokran hinnasta taikka asukkaiden henkilökohtaisesta yhteensopimattomuudesta.

Eräässä tapauksessa vuokranantaja anoi lupaa irtisanoa vuokralaisensa, sillä he ovat ”-- viettäneet huonoa elämää. Juhlivat kerrankin viisi vuorokautta yhteen menoon”. Hakemus hylättiin, sillä mitään lakia ei rikottu, ja tämänkaltaisia tilanteita oli lautakunnalla lukuisia. Hylkäyspäätöksessä vedottiin ”kireään asuntotilanteeseen”, joka epäsuorasti kehotti hakijaa sopeutumaan tilanteeseen.⁹²

Vuokranantajat kritisoivat hyvin äänekkäästi vuokrasäännöstelyä, sillä se teki vuokraustoiminnasta usein tappiollista. Säännöstely aluksi ymmärrettiin pakonalaisena hätätoimena, mutta ajan kuluessa kritiikki kasvoi yhä voimakkaammaksi. Vuokranantajat menettivät vapautensa valita tai irtisanoa vuokralaisiaan, ja yleinen tulkinta säännöstelytoiminnasta onkin, että kiinteistönomistajien etu uhrattiin tilanteen vakauttamisen vuoksi. Valtiojohtoista säännöstelyä usein kritisoitiin sen ”punaisuudesta”. Vuokranantajia äänekkäästi puolustavan Asuinkiinteistö-lehden mukaan lähes kaikki kiinteistönomistajat olivat tässä tilanteessa pakotettu ottamaan velkaa ja näin tekemään taloudellista tappiota.⁹³ Lehdessä *Julle*-nimimerkkinen kirjoittaja avaa tunteitaan säännöstelytoimintaa kohtaan:

Säännöstelyviranomaisilla oli kuluneena vuonna paljon työtä ja touhua. Joka kuukausi annettiin uusia vuokrasäännöstelymääräyksiä. Säännöstely on näet sellainen kaikkinelevä demooni, joka elääkseen vaatii aina uusia uhreja. Kiinteistöpiirit ovat koko sota-ajan varottaneet menemästä säännöstelyvimmassa liian pitkälle, mutta näitä varoituksen ääniä ei ole kuultu. Nyt on sitten jouduttu pelättyyn noiduttuun ympyrään, josta ei päästä ulos, ennen kuin koko säännöstely kumotaan -- Näille miekkosille eivät käytäntö ja järkevät ratkaisut merkitse mitään, he vain huutavat kurkkunsa käheäksi ja vastustavat kaikkia vuokranko-

⁹¹ LKA: LKH, saapuneet kirjeet, ”kodinrauhan menettäneiden” kirje Tuomari Liiralle.

⁹² LKA: LKH, Ca:4 pöytäkirjat, 16.5.1945, 4§.

⁹³ Ruonavaara, 1993, s. 166, 169.

rotuksia. Toiset heistä vaativat lisäksi kaikkien asuntojen sosialisoimista. Pitkälle kehitetty sosialisoiminen onkin voimassaolevan vuokrasäännöstelyn oleellisin piirre.⁹⁴

Vaikka asuntopula ja -säännöstely aiheuttivat paljon kinaa asukkaiden välille, voidaan huomata monen silti sopeutuvan tilanteeseen parhaimpansa mukaan. Lautakunta käsitteli monia hakemuksia, joissa asuntoja vaihdettiin sulassa sovussa perheen tai ystävien välillä, ja suuri osa näistä hyväksyttiin. Pienissä asunnoissa pyrittiin sopeutumaan pieneen fyysiseen sekä sosiaaliseen tilaan, esimerkiksi pienellä remontilla. Eräässä kahden huoneen ja keittiön asunnossa hankittiin toinen hella sekä jaettiin vesipiste niin, että molemmille asukkaille saatiin oma keittiötila. Toiseen keittiötilaan rakennettiin ovi, jotta vuokralaisen ei tarvitsisi kulkea alkuperäisen keittiön läpi, mikä loi kaksi erillistä huoneistoa. Sekä vuokralainen että vuokranantaja ilmoittivat, että he sopivat vuokrasta keskenään.⁹⁵ Tämänkaltaiset tapaukset osoittavat, että moni kaupunkilainen halusi vain jatkaa normaalia arkeaan kriisitilanteesta huolimatta.

Asukkaiden turhautuminen asuntopulaa ja -säännöstelyä kohtaan usein suunnattiin suoraan huoneenvuokralautakunnille, mikä heijastui herjaus- ja valituskirjeinä, joilla ei ollut muuta suoranaista tarkoitusta, kuin mustamaalata lautakunnan toimintaa. Usein kirjeisiin liittyi voimattomuus tilanteessa, johon ei itse voinut vaikuttaa, ja kirjoittajat asettuivat uhreiksi, joita lautakunta oli sortanut. Monet kokivat asuntonsa pakkovuokraamisen omistusoikeuden loukkaamisena ja suoranaista hyökkäyksenä heitä kohtaan. Näitä tunteita avataan lautakunnalle lähetetyssä kirjeessä kunnalliskotiin sijoitetulta seniorihenkilöltä, jonka asunto pakkovuokrattiin:

Arvoisa sihteeri! Millä oikeudella te riistätte minulta asunnon -- Ette te voi asuntoa ottaa pois (henkilöltä) joka on asunut yli 10 vuotta samassa huoneessa ja maksanut vuokransa ja elättänyt itsensä. Vaikka olen vanha niin teidän pitäisi kunnioittaa (sitä) joka tulee toimeen -- Ja minun asuntooni ei saa mennä kukaan sillä minun tavarani on sisällä ja minä tulen itse (sinne) asumaan. Ja jos luovutatte minun asuntoni niin minä kysyn presidenttiä myöten, että onko teillä oikeutta ottaa asuntoa pois -- Löytyy sitä lakia vielä köyhälle ja vanhalle.⁹⁶

⁹⁴ ”Huomioita”, Asuntokiinteistö 1.12.1944, s. 188.

⁹⁵ LKA: LKH, pöytäkirjat, 19.10.1945, 6§.

⁹⁶ LKA: LKH, saapuneet kirjeet, 19.11.44.

Lautakunta harvoin reagoi näihin kirjeisiin muulla kuin pahoittelulla ja vetoamalla asuntotilanteen kireyteen. Kun asukkaiden vetoamukset Lappeenrannan viranomaisille eivät toimineet, kirjoitettiin lautakuntien yläpuolella oleviin toimielimiin. Viipurilaisen pariskunnan valituskirje sisäasiainministeriölle aiheutti päänvaivaa Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnalle:

Pyydän anteeksi rohkeuttamme, mutta muutenkin nyt täytyy kaikki tehdä. Olemme Viipurilaista siirtoväkeä ja etsiessämme asuntoa täältä niin siinä onnistumatta -- Jätimme asuntoanomuksen vuokralautakuntaan, mutta täällä ei oteta anomuksia lainkaan huomioon -- Pääsimme yhteen taloon alivuokralaisiksi, mutta hekin tahtoi meidät pois kun he ottivat vaan vähäksi aikaa -- kun vaimoni siskon talossa vapautui pienet parihuoneet, niin siskoni mies anoi niitä meillä, mutta meitä ei hyväksytty kun olimme siirtolaisia -- Mutta kuten sanoin, niin täällä siirtolaiset eivät ole ihmisiä. Tätä valittaa kaikki siirtoväki samaa saa juosta kuin koira vaikka kuinka juoksee.⁹⁷

Vetoaminen siirtolaisstatukseen ja heidän huonoon kohteluunsa osui rauhankriisin kipupisteseen, sillä hallituksen tavoite oli siirtolaisten mahdollisimman tehokas assimilointi kanta-väestöön ja siten identiteettipoliittisen ongelman ratkaiseminen. Kirje lähetettiin Lappeenrannan siirtoväen huoltojohtajalle, joka otti asian selvitettäväkseen.⁹⁸ Lappeenrannan huoneenvuokralautakunta vastasi, ettei ”-- koskaan tarpeettomasti ja tarkoituksella vaikeuttanut siirtoväen elämää jarruttamalla heidän asunnonsaantiaan.” Tilanteen kerrottiin olevan jo valmiiksi hankala, ja pariskuntaa edellä on vielä asunnonhakijoita: ”Se etteivät kaikki siirtoväkeen kuuluvat hakijat ole asuntoa saaneet, johtuu yksinomaan siitä, ettei asuntoja ole tarpeeksi.”⁹⁹ Monia kantelu- ja valituskirjeitä lähetettiin esimerkiksi sosiaaliministeriölle, mutta ne eivät usein vieneet asiaa juuri pidemmälle. Huoneenvuokralautakunta vastasi sosiaaliministeriön kirjeiden pohjalta lähettämiin kyselyihin vetoamalla samoihin syihin, kuin millä valituskirjeet torjuttiin.¹⁰⁰

Asuntopulan aiheuttama elämisen hankaluus ja huoneenvuokralautakuntien byrokratia olivat näkyvin rauhankriisin osa sodanjälkeisissä kaupungeissa. Tilanne pakotti monet epämukaviin ja arkielämää haittaaviin tilanteisiin, mikä johti vuorovaikutukseen lautakuntien kanssa.

⁹⁷ LKA: LKH, saapuneet kirjeet, 7.1.1945.

⁹⁸ LKA: LKH, saapuneet kirjeet, sosiaaliministeriön lähete Lappeenrannan siirtoväen huoltojohtajalle.

⁹⁹ LKA: LKH, kirjetoisteet, 8.2.1945.

¹⁰⁰ Esim. LKA: LKH, kirjetoisteet, 3.10.1945.

Tämä aiheutti huomattavaa työtaakkaa viranomaisille. Asuntopula ja -säännöstely koettiin myös terveydellisenä häirtana ja kansalaisten omistusoikeuden loukkauksena. Kuitenkin monista tapauksista voidaan huomata, että osa lappeenrantalaisista pyrki parhaansa mukaan sopeutumaan kriisitilanteeseen ja rakentamaan elämänsä uudelleen palasista sodan tuhojen jälkeen.

5. Yhteenveto

Asuntopula oli yksi näkyvimmistä rauhankriisin ongelmista, ja sillä oli suuri merkitys kaupunkien toimintaan sekä yksityishenkilöiden elämään. Suomeen pyrittiin asuttamaan satoja tuhansia siirtolaisia, evakkoja ja rintamalta palaavia sotilaita, mikä maaseudun asutustoiminnasta huolimatta loi huimaa muuttopainetta kaupunkeihin. Asuntopulaa pitkittivät muut rauhankriisin ongelmat, muun muassa taloudellinen ahdinko – suuri osa rauhan alkuvuosien resursseista meni esimerkiksi sotakorvauksien maksamiseen, ja kaupunkien jälleenrakentamiseen ei kiinnitetty paljoa huomiota. Suomen viranomaisia hermostutti myös identiteettipoliittisen kriisin ratkaiseminen siirtolaisten ja kantaväestön välillä. Lappeenrantaan kohdistui noin kymmenen prosentoin muuttopaine, jonka ratkaisua vaikeuttivat pommitusten aiheuttamat vauriot sekä jälleenrakennukseen vaadittavien resurssien puute. Muuttovirta muodostui aiemmin mainittujen lisäksi myös paikallisten teollisuuslaitosten palkkaamista työntekijöistä. Lappeenrannassa toisaalta oli jo aikaisempia merkkejä asuntopulasta, mitkä tulivat huonokuntoisesta ja vanhasta rakennuskannasta. Jo olemassa olevien rakenteellisten ongelmien seurauksena sodanjälkeinen asuntopula jatkui Lappeenrannassa harvinaisen pitkään, ja tilannetta pahensivat entisestään 1950-luvun purkutoimet. Tilanne hellitti 1950-luvun puolivälissä, mutta säännöstelystä luovuttiin kokonaisuudessaan vasta vuonna 1958.

Hallituslinjausten mukaisesti Suomen kaupungeissa aloitettiin rajoittava säännöstelytoiminta, jonka tarkoituksena oli helpottaa asuntopulaa. Säännöstelytoiminnan toimeilinten, huoneenvuokralautakuntien, keinot sen toteuttamiselle olivat esimerkiksi muuttovirran säännöstely, vuokra-asioiden haltuunotto sekä asumisen tehostaminen. Lappeenrannassa käytännön toiminta oli pitkälti erilaisten hakemusten käsittelyä ja hallitusten linjausten toteutumisen valvomista. Vuonna 1945 havaittiin huomattava riita-asioiden määrän kasvu lautakunnan käsiteltävissä asioissa, mikä kertoi ihmisten tyytymättömyydestä tilanteeseen. Riita-asioiden kasvua voidaan selittää asuinhuoneistojen tarkastuskierröksellä vuoden 1944 lopulla. Lautakunta oli niukkuuden jakajana mahdollisimman määrätietoinen, eikä sallinut juridista valitusoikeutta

päätöksilleen. Hallituksen antaman legitimitietin lisäksi Lappeenrannan huoneenvuokralautakunta ei pelännyt käyttäviä virkavaltaa päätöstensä toimeenpanossa.

Lappeenrannan asukkaille asuntopula- ja säännöstely tarkoitti arjen muuttumista hankalamaksi. Asuinhuoneistojen tehostamisen myötä monet kokivat menettäneensä oikeuden omaan fyysiseen ja psykologiseen tilaansa, mikä herätti kinaa asukkaiden välillä. Ahtaasti asutuissa asunnoissa arjen askareet tuottivat hankaluuksia ja omaa tilaa ei juurikaan ollut. Huolta aiheutti myös asuntojen huono kunto ja sen aiheuttamat terveydelliset riskit. Riitoja usein vietiin lautakunnan käsiteltäväksi, ja suurin osa tapauksista oli joko riita vuokrasta tai elämäntyylien sopimattomuudesta. Asuntosäännöstely oli hankalaa varsinkin siirtolaisille ja muille alivuokralaisille, joiden asunnonsaaminen oli pitkälti lautakunnan käsissä, ja mahdollista epäoikeudenmukaisuutta hakemusten käsittelyssä valvottiin tarkasti. Asuntopulan hankaluuden ja -säännöstelytoiminnan tuoma turhautuneisuus purkautui valitus- ja kantelukirjeissä lautakunnalle, jotka harvoin saivat vastakaikua. Kaupunkilaisten valitukset ylemmille toimielimille aiheuttivat selvityspyyntöjä lautakunnan toiminnasta, mutta usein ne eivät edenneet sen pidemmälle. Toisaalta aineistosta voidaan huomata halua sopeutua tilanteeseen ja riitelemisen sijasta pyrkiä mahdollisimman normaaliin arkeen ja elämään.

Tutkimukseni osoittaa asuntopulan ja -säännöstelyn olleen tuttu ilmiö jo aikaisemmassa Lappeenrannan ja muun Suomen historiassa, mutta rauhaan palaaminen nosti sen uudestaan esille entistä vakavampana ja näkyvämpänä. Vaikka Suomi selviytyi haasteistaan hyvin verrattuna muihin Euroopan maihin, se ei mitätöi asuntopulan ja säännöstelytoiminnan aiheuttamaa yksilöllistä kokemusta. Arjen hankaloituminen, ahtauden tunne ja oman tilan puute vaikuttavat merkittävästi ihmisen elämään, ja Lappeenrannassa sitä kesti jopa viisitoista vuotta. Sodan laukaisemien ongelmien varjo on siis monissa tapauksissa itse sotaa pidempi.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Arkisto

Lappeenrannan kaupunginarkisto (LKA)

Sosiaalivirasto (SV)

Db:1 vuosikertomukset (lautakunta) 1891–1966

Lappeenrannan kaupungin huoneenvuokralautakunta 1938–1957 (LKH)

Bc:2 pienten huoneistojen vuokrat 1938–1939

Ca:2 pöytäkirjat 1944

Ca:3 pöytäkirjat 1945

Ca:4 pöytäkirjat 1945

Ca:5 pöytäkirjat 1945

Da:1 Lappeenrannan huoneenvuokralautakunnan kirjetoisteet
1941–1957

Dd:1 kuulutukset 1941–1954

Ea:1 saapuneet kirjeet 1951–1957

Ua:1 lehtileikkeet 1944–1965

Lehdet

Asuntokiinteistö: Suomen asuntokiinteistöliiton julkaisu 1.12.1944. Haettu 1.4.2020 osoitteesta <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/titles/fk03939?display=THUMB&year=1944>.

Tutkimuskirjallisuus

Androsova, T. (2014). Neuvostoliitto ja Suomen sotakorvaukset. Teoksessa Rautkallio, H. (toim.), *Suomen sotakorvaukset 1944–1952: mahdollomasta tuli mahdollinen* (s. 39–66). Helsinki: Paasilinna.

- Antikainen, J. (1988). *Lappeenrannan kaupungin historia: 1917–1966*. Lappeenranta: Lappeenrannan kaupunki.
- Frigren, P. & Kokko, M. (2017). Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä?: Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa. Teoksessa Lidman, S., Koskivirta, A. & Eilola, J. (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka* (s. 51–73). Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, S. (2014). Sotakorvaukset ja Suomen kansantalous. Teoksessa Rautkallio, H. (toim.), *Suomen sotakorvaukset 1944–1952: mahdollomasta tuli mahdollinen* (s. 91–115). Helsinki: Paasilinna.
- Helsingin kaupunginkanslia. (2016). *Helsingin väkiluku iän ja sukupuolen mukaan 1900–1961*. Haettu 19.2.2020 osoitteesta <https://hri.fi/data/fi/dataset/helsingin-vaakiluku-ian-ja-sukupuolen-mukaan-1900-1961>.
- Hietanen, S. (2005). Evakkojen loppusijoitus ja maanhankintalaki 1944–1945. Teoksessa Leskinen, J., Juutilainen, A. (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen* (s. 408–431). Helsinki: WSOY.
- Hjerppe, J. (2015). *Lappeenrantalaiten tie sodasta rauhaan, rauhankriisin ilmenemismuodot Lappeenrannassa, Lappeella ja Lauritsalassa jatkosodan jälkeen* (pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto). Haettu 10.1.2020 osoitteesta <https://docplayer.fi/17309374-Lappeenranta-laiten-tie-sodasta-rauhaan-rauhankriisin-ilmenemismuodot-lappeenrannassa-lappeella-ja-lauritsalassa-jatkosodan-jalkeen.html>.
- Holmila, A. & Mikkonen, S. (2015). *Suomi sodan jälkeen: Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944–1949*. Jyväskylä: Atena.
- Hyvämäki, L. (1954). *Vaaran vuodet 1944–48*. Helsinki: Otava.
- Immonen, O. (1992). *Lappeenrannan varuskuntahistoria*. Lappeenranta: Karjalan kirjapaino.
- Jauho, M. (2007). Kansanterveysongelman synty: Tuberkuloosi ja terveyden hallinta Suomessa ennen toista maailmansotaa. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma, teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 25–51). Tampere: Vastapaino.
- Juntto, A. (1990). *Asuntokysymys Suomessa Topeliuksesta tulopolitiikkaan*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Karonen, P. (2006). Kun Rauha Tuo Omat Ongelmansa. Teoksessa Karonen, P., Tarjamo, K. (toim.), *Kun Sota On Ohi: Sodista Selviytymisen Ongelmia Ja Niiden Ratkaisumalleja 1900-luvulla* (s. 9–22). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laitinen, E. (1995). *Rintamalta raiviolle, sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta*. Jyväskylä: Atena.
- Laivue Etelä-Karjala, Halinen, P. J., Metso, P., Liuskallio, M. & Pajunen, J. (2015). *Lappeenrannan lentokenttä 1918-1944*. Lappeenranta: Laivue Etelä-Karjala.
- Malinen, A. (2010). Virastoasioinnin konfliktit ja huonon kohtelun kokemukset asutopulan oloissa 1945–1947. *Historiatieteellinen aikakauskirja*, 7/2010, 103–116. Haettu 21.1.2020 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/45532>.

- Malinen, A. (2014). *Perheet ahtaalla: Asuntopula ja siihen sopeutuminen toisen maailmansodan jälkeisessä Helsingissä 1944–1948*. Helsinki: Väestöliitto. Haettu 12.12.2020 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/44416>.
- Malinen, A. (2015). Kodittomuutta ja kotien rauhaa: Kaupunkilaisten asuinolot. Teoksessa Kivimäki, V., Hytönen, K., Hytönen, K., Auvinen, T., Kivimäki, V., Kanannen, H., . . . Holmila, A., *Rauhaton rauha: Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944–1950* (s. 127–149). Tampere: Vastapaino.
- Markkola, P. (2008). Lähdekritiikki – niin hiljaista ettei sitä huomaa. Teoksessa Lempiäinen, K., Löytty, O., Kinnunen, M., Jokinen, K. & Nikander, P., *Tutkijan kirja* (s. 169–177). Tampere: Vastapaino.
- Nevalainen, P. (2010). ”Siirtoväki ja jäännöslääni sodanjälkeisessä Suomessa”. Teoksessa Kaukiainen, Y., Nurmiainen, J. (toim.), *Viipurin läänin historia: VI, Karjala itärajan varjossa* (s. 228–245). Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy.
- Nousiainen, M. (2003). *Sodan ja rauhan rajoilla – identiteettipoliittinen keskustelu suomalaisissa sanomalehdissä jatkosodan päättyessä syksyllä 1944* (pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto). Haettu 1.2.2020 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/12665/1/G0000412.pdf>.
- Nummela, I. (2014). Sotataloudesta sotakorvauksiin. Teoksessa Rautkallio, H. (toim.), *Suomen sotakorvaukset 1944–1952: mahdottomasta tuli mahdollinen* (s. 66–90). Helsinki: Paasilinna.
- Partanen, J., Pohjonen, J. & Kosonen, M. (2011). Maanpuolustus ja sotavuodet. Teoksessa Ignatius, T., Tikka, M., Pohjonen, J., Partanen, J., Kuusisto, A., Kosonen, M. & Juvonen, J., *Lappeen historia: II, Kunta kaupungin kupeessa: vuodet 1865–1966* (s. 301–337). Lappeenranta: Lappeenrannan kaupunki.
- Pohjonen, A. (2011). Simolan pommitukset kesäkuussa 1944. Teoksessa Ignatius, T., Tikka, M., Pohjonen, J., Partanen, J., Kuusisto, A., Kosonen, M. & Juvonen, J., *Lappeen historia: II, Kunta kaupungin kupeessa: vuodet 1865–1966* (s. 336). Lappeenranta: Lappeenrannan kaupunki.
- Pöysä, J. (2015). *Lähiluvun tieto: Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Ruonavaara, H. (1993). *Omat kodit ja vuokrahuoneet: Sosiologinen tutkimus asunnonhallinnan muodoista Suomen asutuskeskuksissa 1920–1950*. Turku: Turun yliopisto.
- Suoninen, E. (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E., *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 17–54). Tampere: Vastapaino.
- Väyrynen, T. (2006). Valtioiden sisäiset konfliktit ja rauhaanpalaamisen ongelmat, rauhantutkimuksen teoreettiset ja eettiset lähtökohdat. Teoksessa Karonen, P., Tarjamo, K. (toim.), *Kun Sota On Ohi: Sodista Selviytymisen Ongelmia Ja Niiden Ratkaisumalleja 1900-luvulla* (s. 25–49). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Liitteet

Liite 1. Kartta Lappeenrannan pommituksissa 1941-1944 vaurioituneista rakennuksista. Huomaa, että suurin osa rakennusvaurioista on junaradan läheisyydessä – Laivue Etelä-Karjala, Halinen, P., Liuskallio, M., Metso, P., & Pajunen, P. 2015, s. 299.